

Nr 356.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; given Stockholms slott den 19 oktober 1945.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

F ö r s l a g

till

L a g**angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.**

Härigenom förordnas, att 87 och 88 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation skola jämte rubrik erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

5. Särskilda bestämmelser om expropriation för farleder och anläggningar för luftfart.**87 §.**

Skall expropriation äga rum för inrättande eller förändring av farled eller av anläggning för luftfart, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

Prövas anledning — — — må ske.

88 §.

Vad i 79 § samt 82—85 §§ är stadgat skall tillämpas beträffande expropriation för farleder och anläggningar för luftfart.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 19 september 1945.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för kommunikationsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om tidigare tillträde av mark som exproprieras för luftfartsändamål m. m.

Föredraganden anför följande.

I skrivelse den 12 september 1945 har luftfartsstyrelsen hemställt om ändring i lagen den 12 maj 1917 om expropriation i syfte att möjliggöra ett tidigare besittningstagande av mark vid expropriation för luftfartsändamål.

G ä l l a n d e b e s t ä m m e l s e r i expropriationslagen om tillträde av exproprierad mark innehålla i huvudsak följande. Enligt 48 § skall expropriationsersättning, som blivit fastställd av rätten, nedsättas hos länsstyrelsen inom nittio dagar från det rättens utslag vunnit laga kraft. Då vad sålunda stadgas blivit fullgjort, är expropriationen enligt 49 § fullbordad och nye ägaren berättigad att genast taga fastigheten i besittning. Den exproprierande är emellertid jämlikt 54 § berättigad att taga fastigheten i besittning innan rättens utslag vunnit laga kraft, såframt han hos länsstyrelsen nedsätter den i utslaget bestämda expropriationsersättningen samt ställer pant eller borgen för den ytterligare ersättning, han på grund av ändring i utslaget kan bli skyldig gälda.

Vid expropriation för vissa ändamål gälla särbestämmelser i syfte att möjliggöra tillträde av egendomen redan innan rätten meddelat utslag i expropriationsmålet. Enligt 75 § må sålunda Konungen vid bifall till ansökning om expropriationsrätt för rikets försvar, om särskilda skäl därtill äro, medgiva att marken må tagas i besittning, sedan stämning i målet utfärdats. Vid expropriation för allmän väg äger den exproprierande jämlikt 78 § och vid expropriation för elektriska svagströmsledning ar jämlikt 91 § taga marken i besittning så snart stämning i målet utfärdats och hos länsstyrelsen ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen. Även vid expropriation för järnväg och farled får

enligt 82 och 88 §§ marken tagas i besittning, sedan stämning i målet utfärdats och pant eller borgen ställts på sätt nyss sagts, såframt den exproprierande sist å fjortonde dagen före tillträdesdagen givit ägaren och, om arrendators eller hyresgästs rätt beröres, denne underrättelse om att marken skall tagas i besittning. Dock är, därest å området finnes byggnad, där dess ägare eller på grund av avtal annan har sin bostad, bostadens innehavare ej pliktig att avflytta därifrån förr än å den fardag för avträde av förhyrd lägenhet som efter underrättelsens mottagande först inträffar. Vid expropriation för järnväg eller farled erfordras i vissa fall även nedsättande av expropriationsersättning. Enligt 83 och 88 §§ gäller nämligen, att om ägaren vägrar den exproprierande att utan gäldande av ersättning taga mark i besittning, han under vissa förutsättningar ej är skyldig upplåta marken innan förslag till expropriationsersättning avgivits och sökanden hos länsstyrelsen nedsatt tre fjärdedelar av det föreslagna beloppet. Såsom förutsättning för att dylik nedsättning skall kunna påfordras gäller, att å området finnes byggnad, där ägaren har sin bostad eller vars avstående eljest medför särskild olägenhet för ägaren, eller att området är av väsentlig betydelse för ägarens bärgning eller att länsstyrelsen — åt vars prövning hithörande frågor äro anförtrodda — prövar ägaren eljest ha giltigt skäl för sin vägran. Förslag till expropriationsersättning skall, jämlikt förordnande av länsstyrelsen, avgivas av ordföranden i expropriationsnämnder eller hans ersättare eller vid förfall för dem annan lämplig person ävensom en lantmätare och en tredje person, vilken utses bland de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara. Vad sålunda stadgas om ägare skall äga motsvarande tillämpning beträffande arrendator eller hyresgäst. Det i enlighet med dessa bestämmelser hos länsstyrelsen nedsatta beloppet skall, utan avvaktan på expropriationens fullbordan, utbetalas till sakägarna. Den slutliga expropriationsersättningen må icke understiga vad som nedsatts hos länsstyrelsen.

Luftfartsstyrelsen har i sin skrivelse till en början framhållit, att bestämmelserna om tidigare besittningstagande av mark vid expropriation för kommunikationsändamål icke syntes tillämpliga vid expropriation för inrättande eller förändring av luftfartsled, d. v. s. för flygplatser, flygfyrar och andra till den civila luftfarten hörande anläggningar. Styrelsen har vidare uttalat, att med hänsyn till den snabba utvecklingen inom den civila luftfarten avsevärda olägenheter följde av att mark, som erfordrades för luftfartslederna, icke kunde tagas i besittning förrän expropriationsersättningen blivit nedsatt. Särskilt kunde nämnas de svårigheter som mött och komme att möta vid nu pågående brådskande utbyggnad av Norrköpings flygplats, där kostsamma överenskommelser med vissa markägare blivit nödvändiga för att i tid komma i besittning av erforderlig mark. Styrelsen räknade med att vid kommande utbyggnad av luftfartslederna liknande svårigheter skulle uppstå. En snar lagändring vore därför önskvärd.

Under åberopande av det anförda har luftfartsstyrelsen hemställt om sådan ändring av expropriationslagen, att jämväl vid inrättande eller föränd-

ring av luftfartsled den exproprierande skall äga taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats. Styrelsen har tillika hemställt, att förslag till den ifrågasatta lagändringen om möjligt måtte föreläggas innevarande års riksdag.

Enligt expropriationslagen gäller som huvudregel, att den egendom som är föremål för expropriation må tagas i besittning av den exproprierande först sedan rättens utslag i expropriationsmålet vunnit laga kraft och expropriationsersättningen nedsatts hos länsstyrelsen. Denna regel, att den slutgiltigt bestämda ersättningen skall vara betald innan tillträde får ske, har själfallet tillkommit i markägarens intresse. Emellertid ha vissa undantag från nämnda regel medgivits. Sålunda äger den exproprierande redan efter det rätten meddelat utslag i målet men innan detta vunnit laga kraft erhålla tillträde till fastigheten mot nedsättande av den i utslaget bestämda ersättningen samt ställande av pant eller borgen för den ytterligare ersättning han på grund av ändring i utslaget kan bli skyldig att gälda. Denna möjlighet till tidigare tillträde torde emellertid sakna större praktisk betydelse. Av större vikt i detta sammanhang är däremot den vid expropriation för rikets försvar samt för vissa kommunikationsanläggningar medgivna rätten för den exproprierande att under vissa förutsättningar taga marken i besittning redan så snart stämning i expropriationsmålet utfärdats. Dessa undantagsbestämmelser om tidigare tillträde vid expropriation för vissa företag äro föranledda av dessa företags ofta brådskande natur. Till skydd för markägaren äro emellertid såsom framgår av den föregående redogörelsen åtskilliga föreskrifter givna.

Jämlikt 1 § 2 expropriationslagen må fastighet tagas i anspråk genom expropriation, förutom för allmän väg, järnväg, kanal eller annan farled med flera särskilt angivna ändamål, även för annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande. Expropriation kan alltså medgivas för flygfält eller annan anläggning för luftfart som främjar den allmänna samfärdseln. De särskilda bestämmelserna om tidigare tillträde av exproprierad egendom avse däremot icke alla kommunikationsanläggningar utan endast vissa särskilt angivna, till vilka anläggning för luftfart enligt ordalagen knappast torde kunna hänföras.

Den civila luftfarten är numera av största betydelse och torde gå en fortsatt snabb utveckling till mötes. Med hänsyn härtill framstår det som uppenbart, att skyndsamhet ofta är påkallad vid utförandet av anläggningar av betydelse för luftfarten. Då förberedelserna för inrättande av en flygplats eller annan anläggning för luftfart fortskridit så långt att expropriationstillstånd erhållits, kan i många fall även ett kortare uppskov med anläggningens utförande vålla avsevärt avbräck, ej minst med avseende å de internationella flygförbindelserna. Såsom förut framhållits kan emellertid mark som exproprieras för luftfartsändamål icke tagas i besittning förrän utslag meddelats i expropriationsmålet, såvida icke frivillig överenskommelse träffas med markägaren. Olägenheterna av denna ordning äro påtagliga med hänsyn till

att avsevärd tid ofta måste förflyta innan expropriationsnämnden uppskattat ersättningen och rätten meddelat utslag i målet. Luftfartsstyrelsen har i detta sammanhang särskilt nämnt de svårigheter, som mött och möta vid nu pågående brådskande utbyggnad av Norrköpings flygplats, där kostsamma överenskommelser med vissa markägare blivit nödvändiga för att man i tid skulle komma i besittning av erforderlig mark. Enligt vad jag inhämtat ha även i andra fall svårigheter uppstått till följd av gällande bestämmelser om tidpunkten för tillträde av exproprierad egendom. Med hänsyn härtill synes det angeläget att en lagändring snarast möjligt kommer till stånd som vid expropriation för luftfartsändamål öppnar möjlighet för den exproprierande att under ett tidigare skede av expropriationsförfarandet erhålla tillträde till marken.

Vid expropriation för främjande av luftfart kan expropriationen, när fråga är om anläggning av flygplats, avse jämförelsevis betydande markområden, vilkas avstående utan omedelbar betalning kan medföra viss olägenhet för ägarna. På grund härav synes det mindre lämpligt att, på sätt stadgas med avseende å expropriation för allmänna vägar, medgiva den exproprierande rätt att under alla förhållanden mot ställande av säkerhet för expropriationsersättningen taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats. Bestämmelserna om rätt till tidigare tillträde vid expropriation för luftfart synas i stället böra utformas i överensstämmelse med motsvarande stadganden i fråga om järnvägar och farleder, enligt vilka stadganden såsom ytterligare förutsättning för tillträdesrätt i de fall, då ägaren finnes ha giltigt skäl för vägran att låta marken tagas i besittning utan att ersättning samtidigt gäldas, uppställs, att sökanden hos länsstyrelsen nedsatt tre fjärdedelar av ett genom sakkunnig uppskattning bestämt ersättningsbelopp. Nämn- da del av ersättningsbeloppet får lyftas av sakägarna utan avvaktån på utslaget i målet.

Medan vid expropriation i allmänhet expropriationsområdet skall av Kungl. Maj:t på förhand exakt bestämmas, äger vid expropriation för vissa kommunikationsanläggningar, däribland farleder, Kungl. Maj:t befogenhet att, jämte det ett särskilt angivet område fastställs, lämna möjlighet till viss utvidgning av expropriationsområdet. Enligt 87 § expropriationslagen gäller sålunda vid expropriation för farleder, att därest anledning prövas förefinnas att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, Kungl. Maj:t må bestämma, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må ske. Även vid expropriation för luftfartsändamål torde i vissa fall svårigheter föreligga att på förhand exakt bestämma expropriationsområdets omfattning. Sålunda kan det t. ex., sedan anläggandet av en flygplats påbörjats, av flygtekniska skäl, som icke kunnat förutses, under arbetets gång visa sig nödvändigt att utan dröjsmål kunna taga ytterligare mindre markområden i anspråk. Med hänsyn härtill torde ifrågavarande bestämmelse böra äga giltig-

het även vid expropriation för anläggning för luftfart. Då det torde kunna förutsättas att en sådan möjlighet till utvidgning av expropriationen kommer att medgivas endast i undantagsfall och under iakttagande av markägarnas behöriga intressen, synes någon befogad invändning från rättssäkerhetssynpunkt icke kunna riktas mot en sådan utsträckning av stadgandets tillämpningsområde. Även i övrigt torde de för farleder meddelade särskilda bestämmelserna böra erhålla tillämpning vid expropriation för luftfartsändamål.

De föreslagna nya bestämmelserna böra träda i kraft snarast möjligt.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Stig Hiljding.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 oktober 1945.

N ä r v a r a n d e:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 9 oktober 1945 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 19 september 1945, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsassessorn S. Å. Edling.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 oktober 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för kommunikationsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 15 oktober 1945 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 19 september 1945 remitterade förslaget till *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*; därvid föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bertil Crona.